

ERDÉLYI LAJOS NYELVÉSZETI MUNKÁSSÁGA
(Bibliográfia)

Takáts Károlyné

Bevezetés

Erdélyi Lajos a magyar nyelvtudomány egyik igen termékeny munkása volt. Huszonöt éven át oktatta, nevelte az ifjú nemzedéket a magyar nyelv tudományos megértésére, tanulmányozására, ápolására.

Erdélyben, a Háromszék megyei Uzon községben született 1871. január hó 1-én. Egyetemi tanulmányait Szinnyei József, majd Halász Ignác tanítványaként végezte Kolozsváron. 1898-ban "sub auspiciis regis" avatták a magyar nyelvtudomány és irodalomtörténet doktorává. "Az összevont mondatról" szóló doktori értekezésére már akkor felfigyeltek a magyar nyelvészettel foglalkozó tudományos körök. A sepsiszentgyörgyi, kolozsvári, majd a budapesti református főgimnáziumban tanít; 1908-tól rendes tanára a Szegedi Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének. Itt huszonöt évig, haláláig működött.

Példaképe volt a jeles pedagógusnak és önzetlen tudós-
nak. Balassa József igen elismerően értékeli törekvéseit:
"Erdélyi Lajos, aki évtizedek óta lankadatlan buzgósággal foglalkozik azzal, hogy a magyar nyelvjárások tanulmányozása érdekében lelkesítsen és buzdítson tanári székében és az irodalomban egyaránt, a Magyar Nyelv (24:327) számában ismét rámutat arra, hogy a népnyelv tanulmányozása tudományos és nemzeti kötelességünk." A kortárs Balassa helyeslő támogatásának értékét emeli, s mintegy jellemzi az akkori kutatási viszonyokat cikkének további fásult kommentárja: "...sajnos, meg kell vallanunk, hogy a magyar nyelvjárások ismeretében ma sem vagyunk sokkal előbbre, mint negyven évvel ezelőtt. Talán Erdélyi Lajos szavának több sikere lesz és megindul nagyobb erővel a magyar nép nyelvének tanulmányozása azoknak a vezetésével, akik a szükséges eszközökkel és hatalommal

rendelkeznek, mert ez igazán nemzeti kötelesség."¹

Irodalmi munkásságát főleg a nyelvtudományi szakfolyóiratokban fejtette ki. Kutatásai főképpen a magyar mondattan és magyar nyelvjárástan, ezen belül a régi magyar nyelvemlékekben tükröződő nyelvjárások problémaköreire vonatkoznak. A harmadik témakör – s ez érdekelte a legjobban – a székelységgel kapcsolatos nyelvészeti kérdések. A székely kérdés Erdélyi Lajos számára nem történeti, hanem nyelvi probléma volt. Azon fáradozott, hogy a főiskolán a magyar nyelvi szakon, a tudományos képzés középpontjába a magyar nyelvjáráskutatás és magyar néptudomány kerüljön. Tudományos munkái olyan szempontokat és eszméket tükröznek, amelyek sok tekintetben ma is újaknak számítanak. Tanulmányutakat tett Finnországban, Németországban. Figyelemmel kísérte az indogermanisztika új törekvéseit, hogy azokat is a magyar nyelvtudomány javára hasznosíthassa.

A Magyar Nyelvtudományi Társaságnak megalakulásától, a Magyar Néprajzi Társaságnak 1908 óta választmányi tagja volt. Nyelvjárási ügyekben pedig a Folklore Fellows nemzetközi néphagyománykutató-szövetség magyar osztályának tanácsadója. A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából a háromszéki népnyelv monográfiáján dolgozott. Korai halála gátolta meg munkája befejezését.

1932. február hó 27-én helyezték örök nyugalomra a budapesti Farkasréti temetőben.

*
* *
*

A bibliográfia Erdélyi Lajosnak 1898-1932-ig nyomtatásban megjelent nyelvészeti munkáit közli. Kiemelkedő tanulmányai nagy részét Szegeden írta. Az Otavan Iso Tietosanakirja című finn lexikon is szegedi tudósként tartja nyilván. Munkái

¹Balassa József: Erdélyi Lajos: Népnyelvünk behatóbb tanulmányozása. - Magyar Nyelvőr, 1929, 58. évf. 1-2. sz. 17-19. l.

kásságának feltárása tehát huszonöt éves szegedi főiskolai működése miatt éppen Szegeden indokolt.

Az anyag gyűjtésénél a lehetőség szerint teljességre törekedtem. Önállóan megjelent írásai közül a "Csendes órák", "Pipaszó mellett" és a "Magyar nyelvi tanulmányok 3. köt." című munkáit nem sikerült megtalálnom, ezekről címfelvételt nem készíthettem. Ugyanez vonatkozik az "Egy erdélyi magyar" álnév alatt megjelent írására is. [Ifjak Szava, 1919.]² Ezért a fenti műveire csak itt hivatkozom.

Bibliográfia

Erdélyi Lajos irodalmi munkássága

1897

1. Az "Összevont mondat" modern szempontból. 1. [rész]. = Nyelvtudományi Közlemények, 1897. 26. évf. 280-309. 1.
2. Az összevont mondat. 2. [rész]. = Nyelvtudományi Közlemények, 1897. 27. évf. 273-306. 1.
3. Az összevont mondat modern szempontból. 3. [rész]. = Nyelvtudományi Közlemények, 1897. 27. évf. 404-427. 1.

1898

4. Mondattani tanulmányok. 1. [rész]. = Nyelvtudományi Közlemények, 1898. 28. évf. 55-70. 1.
5. Mondattani tanulmányok. 2. [rész]. = Nyelvtudományi Közlemények, 1898. 28. évf. 185-198. 1.

1903

6. Nyelvjárásaink tanulmányozásához. 1. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1903. 32. évf. 7. sz. 370-376. 1.
7. Nyelvjárásaink tanulmányozásához. 2. [rész]. = Magyar Nyelv-

² GULYÁS PÁL: Magyar írói álnévlexikon. Bp. 1956. 137. 1.

őr, 1903, 32. évf. 8. sz. 423-426. 1.

8. Nyelvjárásaink tanulmányozásához. 3. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1903. 32. évf. 9. sz. 490-496.

1905

9. Nyelvjárásaink ügye és teendőink. 1. [rész]. = Magyar Nyelv, 1905. 1. évf. 7. sz. 291-305. 1.
10. Nyelvjárásaink ügye és teendőink. 2. [rész]. = Magyar Nyelv, 1905. 1. évf. 8. sz. 337-349. 1.
11. Egy érdekes mondattani jelenségről. (A ráértésről.) 1. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1905. 34. évf. 8. sz. 385-392. 1.
12. Egy érdekes mondattani jelenségről. (A ráértésről.) 2. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1905. 34. évf. 9. sz. 454-461. 1.
13. Időalakjaink és módjaink a háromszéki nyelvjárásban. = Nyelvtudományi Közlemények, 1905. 35. évf. 332-369. 1.

1906

14. A feltételes és felszólító módú időalakok a háromszéki nyelvjárásban. = Nyelvtudományi Közlemények, 1906. 36. évf. 77-94. 1.
15. Értelmi egyezés és hasonló incongruentiák a magyarban, finnben és törökben. = Nyelvtudományi Közlemények, 1906. 36. évf. 251-257. 1.
16. A háromszéki nyelvjárásról. = Nyelvtudományi Közlemények, 1906. 36. évf. 309-344. 1., lt.

1907

17. Válasz Kertész Manónak. = Nyelvtudományi Közlemények, 1907. 37. évf. 146-148. 1.
18. Válasz Horger bírálataira. = Nyelvtudományi Közlemények, 1907. 37. évf. 323-332. 1.

1908

19. A gyimesi, moldvai és bukovinai csángók eredete. = Magyar Nyelv, 1908. 4. évf. 6. sz. 257-261. 1.

20. A csángók eredete nyelvjárásaik alapján. 1. [közl.].
= Magyar Nyelvőr, 1908. 37. évf. 1. sz. 1-13. 1.
21. A csángók eredete nyelvjárásaik alapján. 2. [közl.].
= Magyar Nyelvőr, 1908. 37. évf. 2. sz. 63-75. 1.
22. Befejező válasz Horgernek. = Nyelvtudományi Közlemények,
1908. 38. évf. 188-190. 1.

1910

23. Hátpecsenye. = Magyar Nyelv, 1910. 6. évf. 1. sz. 48. 1.
24. SZINNYEI JÓZSEF: Finnugor nyelvtudomány. Ism. = Magyar
Nyelv, 1910. 6. évf. 5. sz. 234-235. 1.

1911

25. Jelentés az "Alsó-háromszéki tájszótár"-ról. = Magyar
Nyelv, 1911. 7. évf. 5. sz. 224-225. 1.
26. BORBÉLY GYÖRGY-BORBÉLY SÁNDOR: Nyelvünk védelme. Ism.
= Magyar Nyelv, 1911. 7. évf. 6. sz. 273-274. 1.
27. Budenz József emlékezete. = Magyar Nyelvőr, 1911. 40.
évf. 4. sz. 145-149. 1.

1912

28. KRÍZA JÁNOS: Vadrózsák. Ism. = Ethnographia, 1912.
23. évf. (Új folyam: 8.). 237-240. 1.
29. Legrégibb bibliánk nyelvjárásához. = Magyar Nyelvőr,
1912. 41. évf. 3. sz. 146-148. 1.

1913

30. Kríza mesemondásához. = Ethnographia, 1913. 24. évf.
(Új folyam: 9.). 55-57. 1.
31. A Gyulafehérvári Glosszák. = Magyar Nyelv, 1913.
9. évf. 2. sz. 67-74. 1.
32. KOMONCZY GÁSPÁR: Idők, akciók, különös tekintettel a
régli latinságra. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1913. 42. évf.
6. sz. 270-271. 1.

1914

33. Melyik nyelvterületen írhatták a Gyulafehérvári Glosszákat? Nyelvjárástörténeti tanulmány az irodalomtörténet szolgálatában. = Erdélyi Múzeum, 1914. 31. kötet. (Új folyam: 9.). 195-213. 1.
34. A Gyulafehérvári Glosszák nyelvjárásához. = Magyar Nyelv, 1914. 10. évf. 1. sz. 30-31. 1.
35. A Halotti Beszéd "írás hibái" és olvasásuk. = Magyar Nyelv, 1914. 10. évf. 3. sz. 128-131. 1.
36. A Halotti Beszéd nyelvjárása. 1. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1914. 43. évf. 1. sz. 7-11. 1.
37. A Halotti Beszéd nyelvjárása. 2. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1914. 43. évf. 2. sz. 61-65. 1.
38. A Halotti Beszédhez. 1. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1914. 43. évf. 4. sz. 187-188. 1.
39. A Halotti Beszédhez. 2. [rész]. = Magyar Nyelvőr, 1914. 43. évf. 6. sz. 281. 1.

1915

40. Die ungarische sogenannte Leichenrede als mundartliches Sprachdenkmal. = Journal de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki, 1915. 30. évf. 19. sz. 1-13. 1.
41. A háború mondattanából. = Magyar Nyelv, 1915. 11. évf. 5. sz. 207-211. 1.
42. Helyreigazítás. [A Kisfaludi Társaság Nemzeti Könyvtára IX. kötetéhez.] = Magyar Nyelv, 1915. 11. évf. 8. sz.
43. A gyulafehérvári nyelvemlékekhez. = Magyar Nyelv, 1915. 11. évf. 8. sz. 383-384. 1.
44. N. BARTHA KÁROLY: Udvarhely vármegye nyelvjárásának alaktana. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1915. 44. évf. 6. sz. 272-273. 1.
45. FRANKE, KARL: Reinheit und Reichtum der deutschen Schriftsprache gefördert durch die Mundarten. - LEVY, PAUL: Die Verwertung der Mundarten im Deutschunterrichte höherer Lehranstalten unter besonderer Berücksichtigung der Elsassischen Zeitschrift für

den deutschen Unterricht. Ismertetések. = Magyar Nyelvőr, 1915. 44. évf. 9-10. sz. 434-436. 1.

46. A Halotti Beszéd mint nyelvjárási emlék. (Adatok nyelvemlékeink és nyelvjárásaink ismeretéhez). Bp. 1915. 79. 1. (Nyelvészeti Füzetek 71.)

1916

47. A székelyek eredete nyelvjárásaik alapján. = Ethnographia, 1916. 27. évf. (Új folyam 12.). 37-46. 1.

1917

48. Az udvarhelyi székelység és a nyugati magyarság nyelvi összefüggése. 1. [rész]. = Magyar Nyelv, 1917. 13. évf. 6. sz. 196-201. 1.
49. Az udvarhelyi székelység és a nyugati magyarság nyelvi összefüggése. 2. [rész]. = Magyar Nyelv, 1917. 13. évf. 7-8. sz. 225-230. 1.
50. A budai basák magyar levelei. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1917. 46. évf. 1-2. sz. 40-42. 1.
51. Új térképeket a magyar nyelvjárásokról. = Pedagógiai Értesítő, 1917. 11. évf. 10-12. sz. 251-253. 1.

1918

52. Népművelés és népnyelv. = Magyar Nyelvőr, 1918. 47. évf. 5-6. sz. 134. 1.

1919

53. A székely nyelvjárásokhoz és telepedéstörténethez. = Magyar Nyelv, 1919. 15. évf. 3-6. sz. 72-77. 1.
54. Háromszéki adatok. = Magyar Nyelvőr, 1919. 48. évf. 1-2. sz. 45-46. 1.

1920

55. Nincstelenek és nincstelenség. (Önöttei. Rakosgat). = Magyar Nyelv, 1920. 16. évf. 1-3. sz. 30-31. 1.

1924

56. A székelyek eredetéhez. = Magyar Nyelv, 1924. 20. évf. 4-6. sz. 73-75. 1.

1925

57. Székely tájszók egybevetése magyarországi megfelelőjükkel. = Erdélyi Irodalmi Szemle, 1925. 2. évf. 3. sz. 107-111. 1.

1926

58. Az udvarhelyi székelység és a többi magyarság nyelvi kapcsolatai. = Magyar Nyelv, 1926. 22. évf. 1-2. sz. 14-21. 1.
59. ZOLNAI GYULA: Mondatátszövődés. Ism. = Magyar Nyelv, 1926. 22. évf. 5-6. sz. 214-216. 1.
60. Magyar nyelvi tanulmányok 1. köt. Bp. 1926. VI, 157. 1.

1927

61. Zur Geschichte der ungarischen Präteritalstambildung. (Zur sechzigsten Geburtstag von E. N. Setälä.). = Finnisch-Ugrische Forschungen, Helsinki, 1927. 18. évf. 91-107. 1.
62. Az udvarhelyi székelység és a többi magyarság nyelvi kapcsolataihoz. = Magyar Nyelv, 1927. 23. évf. 3-6. sz. 176-186. 1.

1928

63. Népnyelvünk behatóbb tanulmányozása tudományos és nemzeti kötelességünk. = Magyar Nyelv, 1928. 24. évf. 9-10. sz. 327-333. 1.

1929

64. A székely nyelvjárások bibliográfiájához. = Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Sepsí-

- szentgyörgy, 1929. 683-685. 1.
65. Népnyelvünk tanulmányozásának történetéhez. = Magyar Nyelv, 1929. 25. évf. 3-4. sz. 129-130. 1.
 66. Magyar nyelvatlasz. = Magyar Nyelv, 1929. 25. évf. 5-6. sz. 211-212. 1.
 67. Magyar nyelvi tanulmányok. 2. [köt]. Bp. 1929. VII, 125. 1.
 68. Népnyelvünk behatóbb tanulmányozásához. = Magyar Nyelvőr, 1929. 58. évf. 3-4. sz. 63-64. 1.

1930

69. A moldvai csángók nyelvjárásának tanulmányozásához és történeti értékesítéséhez. = Magyar Nyelvőr, 1930. 59. évf. 7-8. sz. 187-190. 1.

1931

70. HORGER ANTAL: A magyar igeragozás története. Helyreigazítás. = Magyar Nyelv, 1931. 27. évf. 5-6. sz. 215-216. 1.

Erdélyi Lajos munkásságáról szóló főbb irodalom

1. HORGER ANTAL: A háromszéki nyelvjáráshoz. Bíráló: Erdélyi Lajos: "A háromszéki nyelvjárásról". = Nyelvtudományi Közlemények, 1907. 37. évf. 307-323. 1.
2. NÉGYESI LÁSZLÓ: A Gyulafehérvári Glosszák. Bíráló. = Magyar Nyelv, 1915. 11. évf. 5. sz. 226-227. 1.
3. LOSONCZI ZOLTÁN: A Halotti Beszéd nyelvjárásáról. Erdélyi Lajos: A Halotti Beszéd mint nyelvjárási emlék. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1917. 46. évf. 1-2. sz. 42-44. 1.
4. ZOLNAI GYULA: A népnyelvtanulmányozás történetéhez. Bíráló. = Magyar Nyelv, 1929. 25. évf. 1-2. sz. 48-49. 1.
5. BALASSA JÓZSEF: Népnyelvünk behatóbb tanulmányozása. Hozzászólás. = Magyar Nyelvőr, 1929. 58. évf. 1-2. sz.

- 17-19. 1.
6. BALASSA JÓZSEF: Erdélyi Lajos: Magyar nyelvi tanulmányok. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1929. 58. évf. 9-10. sz. 145-146. 1.
 7. BALASSA JÓZSEF: Erdélyi Lajos: Mondattani tanulmányok a nyelvtudomány és nyelvtanítás köréből. Ism. = Magyar Nyelvőr, 1930. 59. évf. 9-10. sz. 230-231. 1.
 8. GOMBOCZ ZOLTÁN: Erdélyi Lajos (1871-1932). = Nyelvtudományi Közlemények, 1931. 48. évf. 1. sz. 163-164. 1.
 9. CSŰRY BÁLINT: Erdélyi Lajos: Mondattani tanulmányok a nyelvtudomány és nyelvtanítás köréből. A Magyar nyelvi tanulmányok 3. kötetének bírálata. = Erdélyi Múzeum, 1931. 36. köt. (Új folyam 2.) 207-208. 1.
 10. Erdélyi Lajos. = Ethnographia, 1932. 43. évf. 3-4. sz. 179. 1.
 11. MOÓR ELEMÉR: Erdélyi Lajos. = Magyar Nyelvőr, 1932. 61. évf. 3-4. sz. 51. 1.